

Gaver eller ej

Først bragt d. 9. december 2020 som led i museets Chanukkah-kalender på Facebook.

Gavegivning er i et historisk perspektiv en meget symbolladet handling. For de fleste handler det vel i dag om at glæde andre eller glæden ved at give, hvad enten der til nogen man holder af, velgørenhed eller andet - selvom det såmænd stadig kan være ganske symbolladet. På denne årstid gives der traditionelt mange gaver, hvad enten højtiden hedder Chanukkah eller jul. Men hvor stammer det egentlig fra?

I den kristne jul tilskrives oprindelsen til gaverne til Lukasevangeliets beskrivelse af de tre vise mænds gaver til den nyfødte Jesus, men det kan også være en mere moderne gentænkning af en tradition. Den historiske oprindelse i Danmark er lidt svær at blive klog på. Den ældste omtale af julegave stammer fra den norske Snorre Sturlussons Heimskringla fra 1230'erne. Han fortæller, at den norske kong Håkan den Gode (1093-95) til gengæld for støtte fra dele af den norske befolkning afstod fra at opkræve de sædvanlige afgifter herunder julegaverne. Velsagtens en slags kongelig afgift eller skat. Andre steder fortæller sagaerne om gavegivning til jul blandt stormænd i en form, der minder mere om den nutidige. Det var formentlig også praksis i Danmark. En dansk biskop delte i 1200-tallet gaver ud til sin husstand til jul. Det har vi imidlertid ikke mange kilder til. De kommer først i 1600-tallet, hvor det til gengæld er en udbredt praksis, at husherren delte gaver ud til hele husstanden, både familie og tyende. I 1700-tallet fortæller kilderne om, at det bedre borgerskab havde gaver til børnene. I 1800-tallet efter introduktionen af juletræet, blev gaverne hængt på selve træet som en del af pynten. I slutningen af 1800-tallet begyndte man at pakke dem ind og lægge dem under træet.

Traditionelt har man ikke givet gaver til Chanukkah. Gavegivning var og er til gengæld en del af Purim. Traditionen med gaver til Chanukkah, som nogen praktiserer, er heller ikke helt klar. Men der synes at være to spor. Den ene er traditionen med Chanukkah gelt (= småmønter, penge), som stammer fra Østeuropa. Her gav man små pengegaver i form af mønter til de – ofte fattige – religiøse jødiske undervisere. Måske fordi man ikke måtte opkræve penge for at undervise i Torahen. Senere blev det praksis, at også de fattige elever kunne få Chanukkah gelt – måske en del af underviserens penge. Det udviklede sig til, at nogle forældre og bedsteforældre uddelte små mønter til børnene i familien. I dag er der i nogle familier

tradition for, at man uddeler små gaver, småmønter eller chokolademønter. I USA er forskerne enige om, at traditionen med gavegivningen flyttede sig fra Purim til i højere grad at blive en del af Chanukkah i løbet af 1800-tallet i forbindelse med, at den kristne højtid jul blev officiel helligdag i USA. Det tog især fart efter 1950. Det er altså en relativ ny skik opstået i et eller andet forhold til den kristne jul og dens traditioner, som de udviklede sig samtidig i det 19. og 20. Århundrede.

Hvordan præcis det forholder sig i Danmark er ikke helt klart. Men vores erindringer i samlingen tyder på, at man kan se en tilsvarende udvikling, også selvom nogle naturligvis udelukkende holder fast i traditionen for at give Chanukkah gelt, velgørenhed eller slet ikke give gaver. Der eksisterer en fortsat debat om kommercialisering og verdsliggørelse og af højtiden. Men den diskussion tages - på trods af at få stiller spørgsmål ved traditionen om julegaver i sig selv - også i adskillige kristne hjem. Vi har allerede hørt om danske jøder, der hænger gaverne på Chanukkiaen, men hvad gør andre danske jøder i 2020?

Vi opfordrer endnu engang alle til at bidrage med jeres viden og familie og slægtshistorier, så vi kan få det bedre belyst i en dansk sammenhæng. Skriv til Thomas på te@jewmus.dk.